

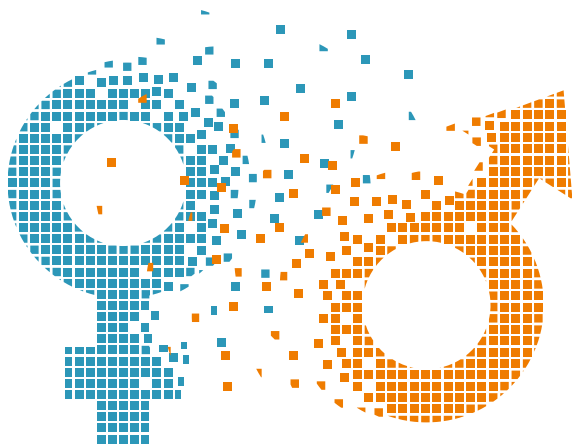

This project is funded by
the European Union

50
YEARS

Empowered lives. Resilient nations.

PRAKTIČNI VODIČ

ZA INTEGRISANJE RODNE PERSPEKTIVE
U ZAKONODAVNI I STRATEŠKI OKVIR
KONTROLE MALOKALIBARSKOG I
LAKOG ORUŽJA (SALW)

SEESAC

Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) poverio je Centru za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi (SEESAC) da podržava sve međunarodne i nacionalne aktere izgradnjom nacionalnih i regionalnih kapaciteta za kontrolu i smanjenje velike rasprostranjenosti i zloupotrebe malokalibarskog i lakog oružja, i time doprinese većoj stabilnosti, bezbednosti i razvoju u regionu Jugoistočne i Istočne Evrope.

SEESAC sprovodi ODLUKU SAVETA EU 2013/730/CFSP, za podršku aktivnostima SEESAC-a za razoružanje i kontrolu u Jugoistočnoj Evropi. Izradu ovog Praktičnog vodiča velikodušno je podržala Evropska unija kroz prethodno pomenutu odluku Saveta.

Za dodatne informacije, obratiti se:

Šef kancelarije SEESAC

Bulevar Zorana Đinđića 64, 11070 Beograd / SRBIJA

Telefon: +381 (11) 4155 300

Faks: +381 (11) 4155 499

E-mail: seesac@undp.org

www.seesac.org

© SEESAC 2016 – Sva prava zadržana

Autor ovog Praktičnog vodiča je Dragan Božanić. Stavovi izneseni u ovom dokumentu su stavovi autora i ne predstavljaju nužno i stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, Regionalnog Saveta za saradnju ili Evropske unije. Osim toga, oznake i materijali upotrebljeni u ovoj publikaciji ne odražavaju stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, Regionalnog saveta za saradnju ili Evropske unije u pogledu 1) pravnog statusa bilo koje države, teritorije ili oblasti, njihovih nadležnih organa ili oružanih grupa: ili 2) obeležavanja njihovih granica ili zona razgraničenja.

IZRAZI ZAHVALNOSTI

Zahvaljujemo se sledećim osobama na stručnim sugestijama i komentarima u izradi ovog Praktičnog vodiča:

prof. dr Erica Bowen, AFBPsS

ovlašćena psihološkinja i registrovana sudska psihološkinja, profesorka u oblasti sprečavanja nasilja i zlostavljanja, Nacionalni centar za proučavanje i sprečavanje nasilja i zlostavljanja, Univerzitet u Vorčesteru.

Vanja Macanović, advokatica

Autonomni ženski centar

Biljana Nastovska

stručnjakinja za rodnu ravnopravnost- UNDP Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija

Svojim korisnim komentarima i mišljenjima članovi i članice tima SEESAC-a doprineli su izradi ovog Praktičnog vodiča: dr Ivan Zveržhanovski; Bojana Balon; Danijela Đurović; Juliana Buzi; Slobodan Bošković; Alain E. Lapon; Violeta Gaši i Francesco Buscemi.

PRAKTIČNI VODIČ

**ZA INTEGRISANJE RODNE
PERSPEKTIVE U ZAKONODAVNI
I STRATEŠKI OKVIR KONTROLE
MALOKALIBARSKOG I LAKOG ORUŽJA
(SALW)**

SADRŽAJ

UVOD	5
Glavna rodna pitanja i problemi u vezi sa SALW-om u Jugoistočnoj Evropi	6
Zakonodavni i strateški odgovor u Jugoistočnoj Evropi	8
VODIČ	10
PRVI KORAK:	
Obezbediti konsenzus među kreatorima javnih politika o važnosti roda u oblasti kontrole SALW-a.	11
DRUGI KORAK:	
Izraditi pregled situacije žena i muškaraca u pogledu SALW-a: Prikupljati rodno razvrstane podatke.	13
TREĆI KORAK:	
Identifikovati rodne obrasce i probleme: Sprovesti rodnu analizu	17
ČETVRTI KORAK:	
Pristupiti rešavanju identifikovanih rodni obrazaca: Odgovoriti na njih.	21
PETI KORAK:	
Pratiti napredak: Monitoring i evaluacija.	23

UVOD

Ovaj praktični vodič razvijen je kao prateći materijal studije „Rod i malokalibarsko i lako oružje (SALW) u Jugoistočnoj Evropi“, s ciljem pružanja podrške za praktičnu primenu preporuka ove studije i uvođenje rodne perspektive u kreiranje i sprovođenje javnih politika kontrole malokalibarskog i lakog oružja. Vodič je osmišljen kao jednostavno, lako razumljivo pomoćno sredstvo namenjeno kreatorima javnih politika.

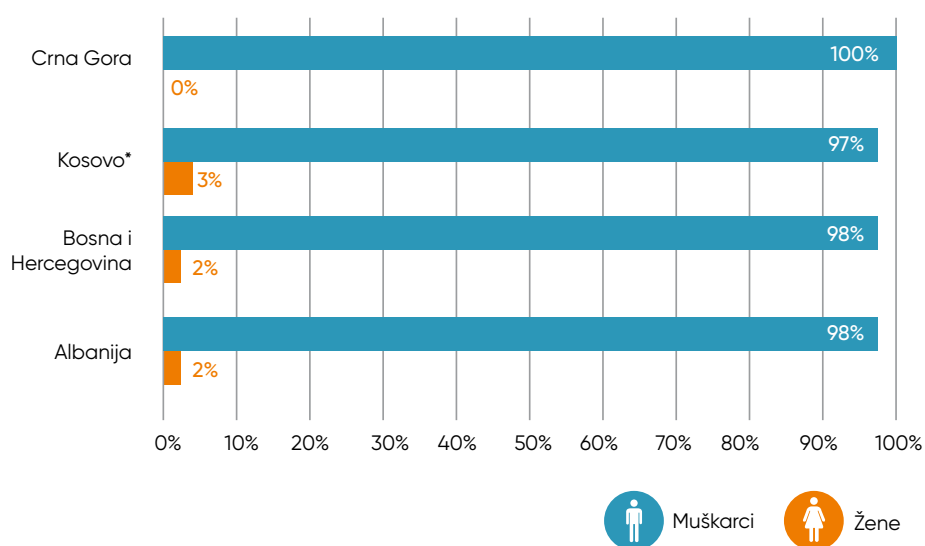
GLAVNA RODNA PITANJA I PROBLEMI U VEZI SA SALW¹-OM U JUGOISTOČNOJ EVROPI

Analiza dostupnih rodno razvrstanih podataka i pregled postojećih istraživanja potvrđuju da dominantni rodni obrasci imaju važnu ulogu u oblikovanju preovlađujućih praksi u vezi sa SALW-om, kao i na posledice upotrebe i zloupotrebe SALW-a.

Na primer:

- Muškarci čine apsolutnu većinu kako počinioca (preko 97%) tako i žrtava incidenata izvršenih vatrenim oružjem (preko 80%).
- Žene se vrlo retko javljaju kao počiniljke takvih incidenata (1-3% slučajeva), ali je njihova zastupljenost među žrtavama mnogo veća (9-22%).

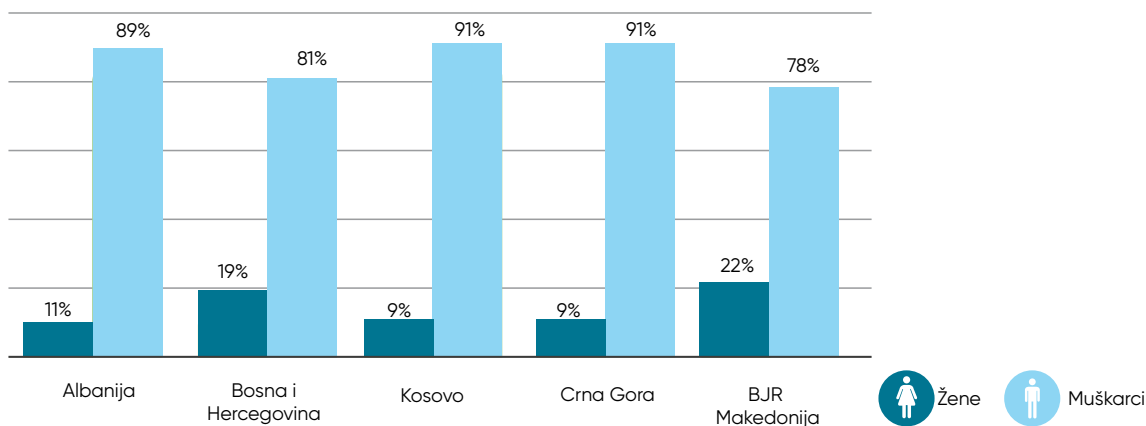
GRAFIKON 1: Počinioci incidenata izvršenih vatrenim oružjem, prema polu, 2011-2015

Izvor: SEESAC baza podataka. (Napomena: podaci za Albaniju odnose se samo na 2015. godinu.)

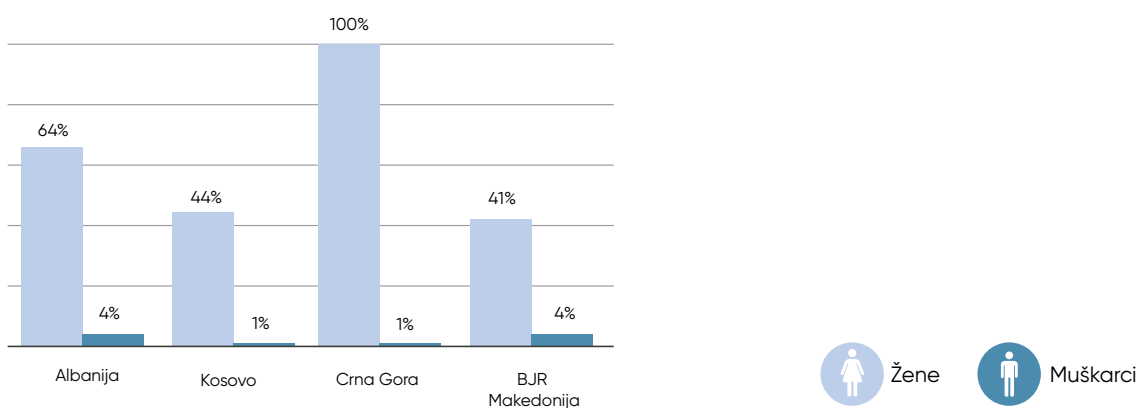
1 SALW je akronim za eng. 'small arms and light weapons', odnosno 'malokalibarsko i lako oružje'.
* Reference koje se odnose na Kosovo treba tumačiti u kontekstu Rezolucije SB UN 1244/99.

GRAFIKON 2: **Žrtve ubistava u incidentima izvršenim vatrenim oružjem, prema polu**

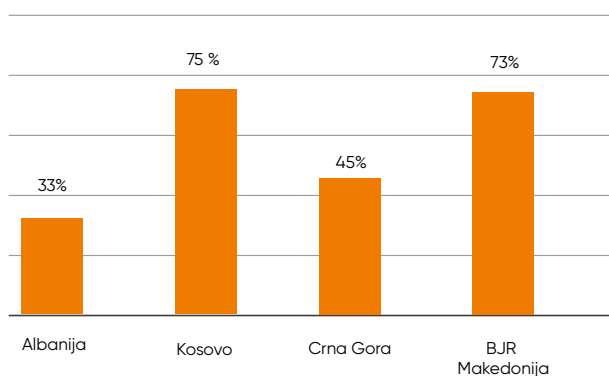

- Prisustvo vatrenog oružja u slučajevima nasilja u porodici, mnogo više ugrožava žene nego muškarce. Ubistvo od strane intimnog partnera je vodeći ili jedan od vodećih oblika ubistva žena, dok je retko zastupljeno kod muškaraca.

GRAFIKON 3: **Procenat ubistava koja su počinili partneri u ukupnom broju ubistava, prema polu**

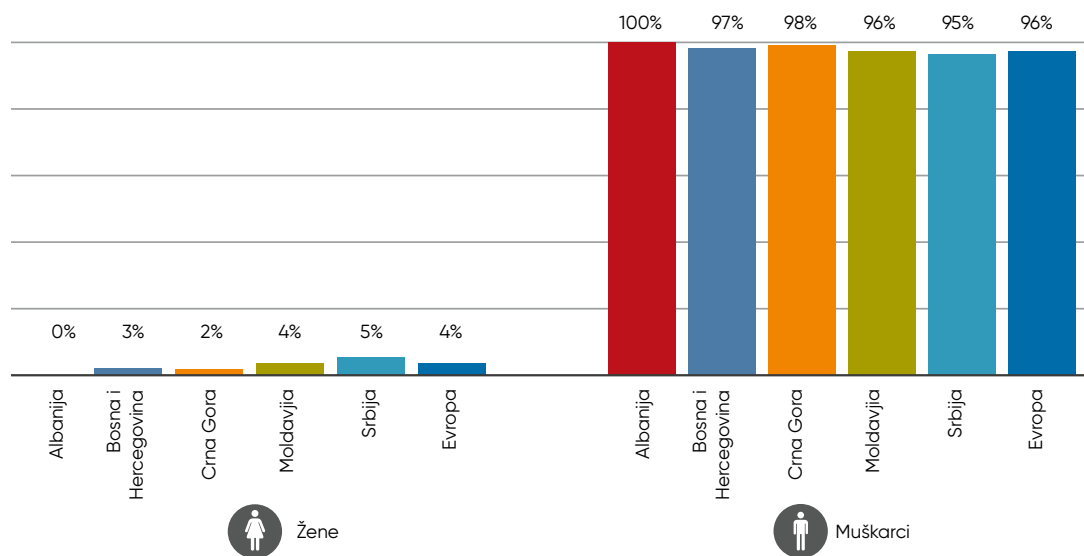
GRAFIKON 4: **Procenat ubistava žena vatrenim oružjem od strane partnera u ukupnom broju ubistava koji su počinili intimni partneri**

Izvor: SEESAC baza podataka.

- Kada je reč o vlasništvu nad vatrenim oružjem, muškarci dominiraju i čine preko 95% vlasnika, a takav rodni obrazac potražnje vatrene oružja prisutan je tokom dužeg vremena i sporo se menja.
- U svim društvima Jugoistočne Evrope mladi muškarci su nesrazmerno mnogo zastupljeni kako među izvršiocima tako i među žrtvama.

GRAFIKON 5: **Vlasništvo nad vatrenim oružjem prema polu**

Izvor: SAS 2014 za Moldaviju, Crnu Goru i Srbiju; SEESAC baza podataka za Bosnu i Hercegovinu, i Albaniju. Rodno razvrstani podaci za Kosovo* nisu dostupni.

- Žene uglavnom imaju negativniji stav prema SALW-u od muškaraca, a veliki broj ženskih organizacija se već dugo zalaže za strožu kontrolu SALW-a.
- Žene su još uvek nedovoljno zastupljene u procesima kreiranja javnih politika i institucijama nadležnim za kontrolu SALW-a.

Zakonodavni i strateški odgovor u Jugoistočnoj Evropi

- Uprkos veoma izraženoj rodnoj dimenziji SALW-a, politike koje u Jugoistočnoj Evropi regulišu SALW ne bave se rodnim pitanjima na način koji je srazmeran veličini problema. Čak i kada se preduzimaju pokušaji da zakoni uzmu u obzir rodna pitanja, njihovo rešavanje je sporadično i parcijalno, a odnosi se pre svega na oblast nasilja u porodici, putem regulisanja civilnog posedovanja oružja.
- U zakonima o vatomnom oružju u Jugoistočnoj Evropi učinjen je značajan napredak u pogledu usvajanja niza pravnih odredbi kojima se reguliše civilno posedovanje oružja i njihovog povezivanja sa porodičnim nasiljem. Takve odredbe, kojima se predviđa ograničavanje pristupa vatomnom oružju ili oduzimanje oružja u slučajevima kada je došlo do nasilja u porodici, postoje u skoro svim zakonima kojima se u regionu reguliše vatomno oružje. Ovo pitanje regulisano je i nizom drugih zakona, kao što su zakoni o sprečavanju nasilja

* Reference koje se odnose na Kosovo treba tumačiti u kontekstu Rezolucije SB UN 1244/99.

u porodici, zakoni o krivičnom postupku i zakoni o policiji, iako oni nisu uvek koherentni.

- Uprkos skorašnjim zakonodavnim promenama, visok udeo žena ubijenih vatrenim oružjem u porodičnom kontekstu i dalje je prisutan u Jugoistočnoj Evropi. Te brojke pozivaju na temeljnu evaluaciju primene zakonodavnog okvira kojim se reguliše civilno posedovanje oružja i na mapiranje nedostataka u zakonodavstvu, što predstavlja polaznu tačku budućih zakonodavnih reformi.
- Nedavna istraživanja o delotvornosti institucionalnog odgovora na nasilje u porodici ističu da snažne rodne norme i rodne nejednakosti koje jačaju stereotipe i utiču na primenu zakona u praksi.
- Kada je reč o zakonodavnom odgovoru na zloupotrebu vatrenog oružja u nelegalnom posedu u kontekstu nasilja u porodici, pored postojećih mera (kao što je legalizacija), potrebno je osmisliti nova i inovativna rešenja za delotvornije rešavanje ovog problema.
- U pogledu strateških okvira (strategije za kontrolu SALW-a i akcioni planovi za njihovo sprovođenje), prevladava tendencija neprepoznavanja pitanja vezanih za rod kao važnih strateških pitanja kojima se treba baviti na adekvatan način. Time je rod nisko pozicioniran na listi prioriteta javnih politika u vezi sa SALW-om.
- Zvanična opredeljenost na integrisanje rodne ravnopravnosti i rodniha načela u javne politike javlja se samo u izuzetnim slučajevima, ali čak i tada nije izražena na sistematičan način.
- Nedostatak rodno razvrstanih podataka i sveobuhvatnih istraživanja o povezanosti roda i SALW-a i dalje je faktor koji otežava razvoj rodno odgovornih politika kontrole SALW-a i onemogućava prepoznavanje problema u meri u kojoj je to neophodno.
- Zbog neprimenjivanja rodne analize u procesu kreiranja politika, pitanja roda u vezi sa SALW-om ostaju nevidljiva i kao posledica toga, ona nisu, ili su samo sporadično predmet strateške intervencije.
- Nedovoljno prepoznavanje rodniha razlika u pogledu vlasništva, upotrebe i zloupotrebe vatrenog oružja, te različitog uticaja vatrenog oružja na žene i muškarce, u izrazitom je kontrastu sa visokim stepenom rodno određenih efekata SALW-a.
- Konačni ishod takvog pristupa jeste da se u zakonodavnim i strateškim okvirima za kontrolu SALW-a složenost strateškog problema u velikoj meri uprošćava zbog zanemarivanja rodniha razlika u pogledu bezbednosnih pitanja i potreba žena i muškaraca. Time se u zakonodavnim i strateškim okvirima za kontrolu SALW-a pretpostavlja da su bezbednosne potrebe iste za sve građane i građanke i da se one mogu zadovoljiti na isti način, odnosno bez obzira na pol, starost itd.

VODIČ

Na osnovu napred iznetih saznanja, SEESAC je razvio praktičan vodič s ciljem da se olakša integrisanje rodne perspektive u zakonodavne i strateške okvire za kontrolu SALW-a i da se doprinese u prevazilaženju identifikovanih izazova.

Ovaj vodič pre svega je namenjen članovima/cama komisija za malokalibarsko i lako oružje, koji su zaduženi za razvoj mera za kontrolu SALW-a, uključujući strategije i akcione planove. Pored toga, komisije za malokalibarsko i lako oružje imaju zadatak da identifikuju, prate i procenjuju uticaj SALW-a na društvo, ljudsku bezbednost, kao i ekonomski i socijalni razvoj, što zapravo treba da bude osnova za razvijanje javnih politika. Konačno, komisije su odgovorne za monitoring i evaluaciju preduzetih napora.

Cilj ovog vodiča jeste da: pomogne kreatorima javnih politika da poboljšaju identifikovanje i uzimanje u obzir rodno specifičnih rizika vezanim za SALW; da se na taj način smanje negativni uticaji koje proliferacija SALW-a ima kako na žene tako i na muškarce, devojčice i dečake; i time razviju inovativna strateška rešenja. Tako će se povećati delotvornost zakonodavnih i strateških okvira za kontrolu SALW-a što će za rezultat imati konkretna poboljšanja u pogledu bezbednosti svih građana i građanki, žena, muškaraca, devojčica i dečaka.

U ovaj vodič ugrađena je kombinacija više metodologija i pristupa. Vodič se oslanja na pojedine opsežno testirane prakse za integrisanje rodne perspektive u javne politike (JämStöd, 2007), kao i na niz alatki kao što su kontrolne liste, smernice za prikupljanje podataka i metodologije za rodnu analizu, poput Metoda 4R (ibid., str. 47, UNDP, 2008). Jednako je važno i to što je Vodič izgrađen na iskustvu rada sa komisijama za kontrolu malokalibarskog i lakog oružja iz Jugoistočne Evrope, uz uvid u izazove sa kojima se suočavaju prilikom kreiranja javnih politika zasnovanih na podacima.

Održivom integrisanju rodne perspektive potrebno je pristupiti na strateški i dugoročan način. Rodna perspektiva mora da bude bitan deo redovnog planiranja i osmišljavanja javnih politika. Pored toga, potrebno je da svakodnevno sprovođenje javnih politika bude rukovođeno rodnom perspektivom, uz delotvoran monitoring i obaveznu evaluaciju uticaja koji sprovedene politike imaju na žene, muškarce, devojčice i dečake. Na osnovu nalaza evaluacije će zatim biti pokrenut novi strateški ciklus koji obezbeđuje uslove za osmišljavanje unapređene i efektivnije javne politike.

Obaveze preuzete u vezi sa rodnom ravnopravnošću biće lakše pretočene u praktične mere putem preduzimanja sledećih koraka.

PRVI KORAK:

OBEZBEDITI KONSENZUS MEĐU KREATORIMA JAVNIH POLITIKA O VAŽNOSTI RODA U OBLASTI KONTROLE **SALW**-A.

Ovo je polazna tačka za rad na rodnoj ravnopravnosti. Kako bi se obezbedilo delotvorno i održivo integrisanje načela rodne ravnopravnosti u oblast kontrole SALW-a, potrebna je ispunjenost određenih uslova.

1. Zajedničko razumevanje – Obuka o rodnoj ravnopravnosti

Zajedničko razumevanje uloge koju rod ima u oblikovanju ponašanja, praksi i specifičnih rizika po žene i muškarce u pogledu SALW-a, osnovni je preduslov za delotvorno i održivo integrisanje rodne perspektive u politike za kontrolu SALW-a. Zato je potrebno obezbediti da svi akteri međusobno razmenjuju znanja i da su pohađali obuke o rodnoj ravnopravnosti, integraciji načela rodne ravnopravnosti, rodnoj analizi, zakonodavnom i institucionalnom odgovoru na nasilje u porodici, i vezama između roda i SALW-a.

2. Važnost rodne ravnopravnosti za rad u oblasti kontrole SALW-a

Integrisanje rodne perspektive u kontrolu SALW-a ne znači jednostavno prebrojavanje žena i muškaraca, devojčica i dečaka, već korišćenje rodno razvrstanih podataka za prepoznavanje rodno specifičnih rizika sa kojima se suočavaju žene i muškarci u pogledu SALW-a i osmišljavanje odgovora na te rizike. Integrisanje načela rodne ravnopravnosti u sve cikluse kontrole i upravljanja SALW-om doprinosi boljem razumevanju složenosti problema i omogućava kreiranje adekvatnijih i delotvornijih politika za kontrolu SALW-a, koje bolje odgovaraju rešavanju postojećih izazova.

3. Zainteresovane strane i participacija

Uključivanje institucija koje se bave rodnom ravnopravnošću, ženskih organizacija i eksperata za pitanja roda, olakšaće integrisanje rodne perspektive i osiguraće kredibilnost projekta. Time će se obuhvatiti različite perspektive i proširiti opseg tema kojima se javne politike bave, a obezbediće se i to da se politike zasnivaju na ekspertizi.

4. Formalno preuzimanje obaveza

Formalno preuzimanje obaveze poštovanja rodne ravnopravnosti u radu na kontroli SALW-a mora postojati. To se može postići uključivanjem izjave o načinu na koji će rodna perspektiva biti integrisana u strateški dokument i akcioni plan.

ŠTA TREBA UČINITI:

- Organizovati obuke o rodnoj ravnopravnosti, rodnim aspektima SALW-a, rodnoj analizi, integrisanju principa rodne ravnopravnosti u politike kontrole SALW (videti obuke SEESAC-a), zakonodavnom i institucionalnom odgovoru na nasilje nad ženama, partnersko i porodično nasilje;
- Upoznati zainteresovane strane sa zakonima i politikama u oblasti rodne ravnopravnosti, kao i u međunarodnim standardama i obavezama;
- Razmenjivati iskustva sa partnerima iz regiona koji su već započeli rad u ovoj oblasti;
- Identifikovati potrebe za dalje unapređivanje rada: kakva vrsta podrške je potrebna za efektivnije integrisanje rodne perspektive/sticanje jasne slike o važnosti roda za takav rad/traziti ekspertizu;
- U razvoj politika uključiti predstavnike mehanizama za rodnu ravnopravnost, ženske NVO i stručnjakinje i stručnjake za pitanja roda;
- Osigurati uravnoteženu zastupljenost žena i muškaraca u procesu kreiranja politika i definisati to u poslovnici o radu.

DRUGI KORAK:

IZRADITI PREGLED SITUACIJE ŽENA I MUŠKARACA U POGLEDU **SALW**-A: PRIKUPLJATI RODNO RAZVRSTANE PODATKE.

Rodno razvrstani podaci su preduslov za razumevanje povezanosti roda i SALW-a, i osnova za osmišljavanje rodno odgovornih politika zasnovanih na činjenicama. Ukoliko takvi podaci nisu dostupni, rodna pitanja biće nevidljiva, a adekvatno razumevanje problema u velikoj meri otežano. Nedostatak informacija o specifičnim rizicima sa kojima se suočavaju žene i muškarci u pogledu SALW-a može dovesti do zanemarivanja razlika u pogledu njihovih bezbednosnih potreba čijem rešavanju se mora pristupiti. Nedostatak podataka otežava razvoj rodno odgovornih politika i negativno utiče na neophodnost da strateški odgovor bude zasnovan na činjenicama. Stoga je redovno prikupljanje podataka od suštinske važnosti jer trendovi postaju vidljivi tek analiziranjem informacija iz dugoročne perspektive.

Koje podatke treba prikupljati?

Glavna strateška pitanja navedena u uvodu mogla bi da posluže kao početna tačka prilikom odlučivanja o tome koji će rodno razvrstani podaci biti prikupljeni. Ona će biti od pomoći i za identifikovanje razmere problema i najrelevantnijih pitanja za dati kontekst. Diskusiju treba započeti saznanjima koja proisteknu iz takvih informacija (videti Treći korak), što će biti vodilja za dalje prikupljanje podataka.

Mapiranje podataka koji su već rodno razvrstani i mogućnosti za razvrstavanje drugih podataka koji su deo sistema redovnog čuvanja podataka treba da bude polazna tačka za prikupljanje podataka. Na primer, sve podatke o žrtvama i izvršiocima incidenata izvršenih vatrenim oružjem, vlasnicima vatrenog oružja, osobama koje imaju odobrenje za nabavljanje/dozvolu za nošenje vatrenog oružja i druge relevantne podatke treba dosledno razvrstavati prema polu.

PRIMER 1: **Lista podataka koje je potrebno prikupljati može da sadrži sledeće informacije**

	2015		2014		2013		2012		2011	
										
Počinioci incidenata ¹ izvršenih vatrenim oružjem										
Žrtve ubistava										
Žrtve ubistava izvršenih vatrenim oružjem										
Vlasnici oružja										
Broj izdatih odobrenja za nabavljanje vatrenog oružja										
Broj osoba ubijenih od strane intimnih partnera ²										
Broj osoba ubijenih iz vatrenog oružja od strane intimnih partnera										
Broj osoba ubijenih od strane intimnih partnera vatrenim oružjem u legalnom posedu										
Broj osoba koje su predale oružje tokom kampanja prikupljanja SALW-a										

- .....
- 1 Incident obuhvata sledeće: ubistvo, teško ubistvo, ubistvo u pokušaju, samoubistvo, pokušaj samoubistva, pucanje na javnom mestu, nedozvoljeno posedovanje držanje oružja i eksplozivnih sredstava, izazivanje opšte opasnosti, nasilje u porodici.
  - 2 Intimni partner se odnosi na: supruga/suprugu, bivšeg supruga/bivšu suprugu, nevenčanog partnera/partnerku, bivšeg nevenčanog partnera/partnerku, dečka/devojku, bivšeg dečka/devojku.

Da bi se u potpunosti razumeo rodni aspekt SALW-a, neophodno je razumeti i tačke u kojima se rod ukršta sa drugim demografskim karakteristikama kao što su godine života, etnička pripadnost, invaliditet, mesto življenja (gradska/seoska sredina).

Tabela koja sledi pokazuje primer podataka razvrstanih kako prema polu tako i prema godinama života.

PRIMER 2: Podaci o polu i godinama života

Počinioci incidenta sa vatrenim oružjem prema polu i godinama života		
15-29		
30-44		
45-60		
60+		

Žrtve incidenta sa vatrenim oružjem prema polu i godinama		
15-29		
30-44		
45-60		
60+		

U određenim slučajevima mogu se koristiti podaci koji se ne odnose direktno na žene i muškarce, već su u vezi sa rodno specifičnim problemima, kao što je nasilje nad ženama u intimnim partnerskim odnosima i u porodici. Na primer, takvi podaci mogu da uključe informacije o zakonodavnom odgovoru na nasilje u porodici, poput broja odbijenih zahteva za nabavljanje oružja zbog razloga vezanih za nasilje u porodici, kao što je prikazano u Primeru 3.

PRIMER 3: **Broj odbijenih zahteva zbog razloga vezanih za nasilje u porodici**

	2015	2014	2013	2012	2011
Broj odbijenih zahteva za nabavljanje oružja					
Broj odbijenih zahteva za nabavljanje oružja zbog nasilja u porodici					

U većini akcionih planova za primenu strategija za kontrolu SALW-a, predviđena je izrada studija o uticaju SALW-a na društvo. To su dragocene mogućnosti za premošćavanje jaza koji postoji u prikupljanju podataka i ulazna tačka za integrisanje rodne perspektive. Shodno tome, svi podaci moraju biti rodno razvrstani.

Tokom prikupljanja podataka važno je mapirati ne samo postojeće već i nedostajuće podatke, utvrditi zašto podaci nedostaju i kako se ta situacija može rešiti. O tome treba razgovarati na sastancima članova različitih komisija za malokalibarsko i lako oružje i na sastancima sa drugim akterima uključenim u proces.

Ponekad u redovnim praksama prikupljanja podataka nema relevantnih podataka. Zato je jednako važno koristiti podatke iz drugih izvora kao što su dokumenta koja pripremaju Kancelarija Ujedinjenih nacija za pitanja droge i kriminala (UNODC), Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), Svetska zdravstvena organizacija (WHO), Small Arms Survey, Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga, zavodi za statistiku, Centar za kontrolu lakog i malokalibarskog naoružanja u Jugoistočnoj Evropi (SEESAC).

ŠTA TREBA UČINITI:

- Definisati koje podatke u vezi sa rodnom je potrebno prikupljati;
- Odrediti izvore informacija i obezbediti rodno razvrstane podatke o žrtvama i počiniocima incidenta izvršenih vatrenim oružjem, vlasnicima oružja itd. Koristiti i druge izvore rodno razvrstanih podataka (baze podataka i izveštaje koje pripremaju državne institucije, međunarodne organizacije, organizacije civilnog društva itd.);
- Mapirati nedostatke u dostupnosti podataka, razmotriti izazove i napraviti plan za njihovo prevazilaženje;
- Organizovati obuke o pitanjima roda za one koji su zaduženi za prikupljanje podataka.

TREĆI KORAK: IDENTIFIKOVATI RODNE OBRASCE I PROBLEME: SPROVESTI RODNU ANALIZU

U ovom koraku potrebno je integrisati prikupljene podatke u analizu stanja, vodeći računa o tome da zaključci analize budu utemeljeni na ovim podacima. Takođe je neophodno istražiti veze između rodni razlika i pitanja kontrole SALW-a i identifikovati i definisati konkretne rodno zasnovane rizike i izazove.

Razvijen je i lako dostupan širok spektar alata u vidu praktičnih metoda, poput priručnika, kontrolnih lista i uputstva za rodnu analizu². Preduslov za smislenu rodnu analizu jeste temeljno razumevanje rodni režima i rodni odnosa između žena i muškaraca. I u ovom procesu će prisustvo stručnjakinja i stručnjaka za pitanja roda, ženskih organizacija i mehanizama za rodnu ravnopravnost olakšati proces i pomoći adekvatnom pristupanju izazovima, te dovesti do rešenja koja su prilagođena postojećim izazovima, osiguravajući pritom da ograničeni resursi budu iskorišćeni na najbolji mogući način.

Ova faza sastoji se od dva međusobno povezana koraka. Prvi korak, zasnovan na rodno razvrstanim podacima predstavlja pokušaj da se identifikuju rodni obrasci i da se odgovori na pitanje:

a. Koje rodne obrasce uočavamo?

Prikupljanje rodno razvrstanih podataka omogućava identifikovanje dominantni rodni obrazaca. Rodni obrasci treba da budu formulisani na direktan način.

2 UNDP. 2007. Gender Mainstreaming in Practice: A Toolkit. Bratislava: UNDP Regional Bureau for Europe and the Commonwealth of Independent States; JämStöd. 2007. Gender Mainstreaming Manual. A Book of Practical Methods from the Swedish Gender Mainstreaming Support Committee [Priručnik za uvođenje principa rodne ravnopravnosti u javne politike: Praktične metode Švedskog komiteta za podršku uvođenju principa rodne ravnopravnosti]. Stockholm: Swedish Government Official Reports; UNDP.2001. Gender in Development Programme. Learning and Information Pack: Gender Analysis. New York: UNDP Learning Resources Centre.

Na primer:

Muškarci čine apsolutnu većinu počinilaca incidenata sa vatrenim oružjem.
Muškarci čine većinu žrtava incidenata sa vatrenim oružjem.
Muškarci su u najvećem broju slučajeva vlasnici vatrenog oružja.
Žene skoro nikada nisu počiniteljke incidenata sa vatrenim oružjem.
Žene su češće žrtve, nego počiniteljke incidenata sa vatrenim oružjem.
U odnosu na muškarce, žene su izložene većem riziku nego muškarci od ubistva od strane intimnog partnera vatrenim oružjem u kontekstu nasilja u porodici.
Mladi muškarci čine većinu počinilaca i žrtava oružanog nasilja.
Zahtevi za dozvole za oružje se skoro nikada ne odbijaju zbog nasilja u porodici.
Žene su manje zastupljene u komisijama za malokalibarsko i lako oružje.

Posle ovog koraka, postaje očigledno da postoje brojna rodna pitanja u vezi sa kontrolom SALW-a koja se moraju rešavati na adekvatan način.

b. Zašto se javljaju identifikovani rodni obrasci?

Drugi korak jeste razmišljanje o identifikovanim obrascima, diskusija o njima i pokušaj da se utvrde njihovi uzroci, odnosno, postavljanje pitanja: zašto je to tako? U ovoj fazi mogu se identifikovati potrebe za daljim istraživanjem.

PRIMER 1: **Zahtevi za dozvole za oružje se skoro nikada ne odbijaju zbog nasilja u porodici**

Zašto?

Na koji način je to povezano sa visokom rasprostranjenošću nasilja u porodici? Da li zakon zabranjuje odobravanje ukoliko se za nekoga utvrdi da je počinio krivično delo nasilja u porodici? Da li su provere izvršene na odgovarajući način? Da li su nadležni policijski službenici pohađali adekvatne obuke? Da li je izvršena analiza ubistava koja su posledica nasilja u porodici? Koji je bio status vatrenog oružja?

Podaci koje je prikupio SEESAC u saradnji sa komisijama za malokalibarsko i lako oružje u Jugoistočnoj Evropi ukazuje na to da se nasilje u porodici retko navodi kao osnov za primenu ograničenja na dozvolu za oružje. Na primer, u Bosni i Hercegovini je u periodu 2011–2015 samo 3.3% ukupnog broja razloga za odbijanje zahteva za dozvolu za oružje bilo navedeno u vezi sa nasiljem u porodici. U Crnoj Gori, u istom periodu nije bilo slučajeva u kojima je odobrenje dozvole bilo odbijeno zbog nasilja u porodici. Činjenica da nasilje u porodici čini samo neznatan procenat među razlozima za odbijanje zahteva za dozvolu za oružje može biti indikativan, a

zasigurno traži dalje istraživanje i, konačno, revidiranje postojeće zakonske regulative i prakse. Istovremeno, neophodno je obezbediti temeljniji uvid u ukupnu strukturu najčešćih razloga za odbijanje zahteva za izdavanje dozvole za oružje.

Uključivanje ekspertize za pitanja roda biće od ključne važnosti za identifikovanje osnovnih uzroka problema kojima se potrebno baviti u javnim politikama. Ono će takođe osigurati da rešenja odgovaraju problemu, da ograničeni resursi budu iskorišćeni na najbolji mogući način, kao i da se poboljša delotvornost rada na kontroli SALW-a.

PRIMER 2: **Rodni obrazac: Mladi muškarci čine većinu počinilaca i žrtava oružanog nasilja.**

Zašto?

U ovoj fazi ključno je postavljati pitanja. Da li su dostupni dodatni podaci o mladim muškarcima koji su počinili oružano nasilje? Kroz koji vid nasilja su incidenti počinjeni (krivično delo, organizovani kriminal, omladinske bande, nasilje u školi, nasilje u porodici, nasilje u intimnom partnerskom odnosu, itd.)? Da li su dostupni podaci o njihovom socio-ekonomskom statusu? Da li postoji neki vid kulturološkog uslovljavanja (kultura oružja) koji utiče na to da mladi muškarci pribegavaju oružanom nasilju? Gde se nalaze dokazi takve kulture? Da li se radilo na prevenciji?

Istraživanja pokazuju da se na nasilje počinjeno malokalibarskim oružjem među mladim muškarcima gleda kao na način za postizanje socijalnog i ekonomskog statusa koji smatraju da zaslužuju. Zato, malokalibarsko oružje može biti izuzetno privlačno mladim muškarcima. Oni često povezuju oružje sa ličnim ponosom, muškošću i višim društvenim statusom, što može biti „jak simbol moći za marginalizovane mlade muškarce“ (Bevan and Florquin, 2006).

Malobrojni podaci takođe ukazuju na to da u određenim kontekstima vatreno oružje može služiti kao potvrda zrelosti. Na primer, istraživanje sprovedeno u Beogradu pokazuje da postoji značajan rodni disparitet – 29% dečaka i 48% devojčica tvrdi da nikada nije držalo u ruci vatreno oružje (SACISCG, 2005). Ovi podaci ukazuju na to da su mladi muškarci u većoj meri izloženi SALW-u, što treba uzeti u obzir prilikom osmišljavanja strateških odgovora. Na određenim geografskim lokacijama, kao što su severna Albanija i Crna Gora, vatreno oružje predstavlja neku vrstu potvrde zrelosti, međutim o tome nema dovoljno podataka. Studija o

kulturi oružja u Jugoistočnoj Evropi takođe prikazuje anegdotalne dokaze o ulozi koju malokalibarsko oružje ima za mlade prestupnike, naročito u pogledu moći – oni vide oružje kao sredstvo za “održavanje svog statusa kao ljudi kojih se treba plašiti a ne izazivati ih” (SEESAC, 2007). U vezi s tim treba uzeti u obzir i ulogu medija u podržavanju rizičnog ponašanja, kao i druge faktore koji doprinose reprodukciji dominantnih rodnih režima. U pogledu strateških odgovora na problem, nedavno su objavljeni izveštaji koji omogućavaju praćenje novih praksi u vezi sa rezultatima posebnih programa za smanjenje oružanog nasilja među mladim muškarcima (Abt and Winship, 2016).

ŠTA TREBA UČINITI:

- Na osnovu prikupljenih podataka, identifikovati rodne obrasce i formulisati zapažanja;
- Inicirati diskusiju o tim obrascima na sastancima komisija za malokalibarsko i lako oružje;
- Osigurati konsultacije sa stručnjakinjama i stručnjacima za pitanja roda, budući da je njihovo učešće od ključne važnosti za identifikovanje problema;
- Konsultovati postojeće analize i izveštaje.

ČETVRTI KORAK: PRISTUPITI REŠAVANJU IDENTIFIKOVANIH RODNIH OBRAZACA: ODGOVORITI NA NJIH

U ovom koraku neophodno je osmisliti strateški odgovor na identifikovane rodne izazove:

- Potrebno je postaviti rodno odgovorne ciljeve i zadatke;
- Razviti praktične i inovativne mere za rešavanje rodni aspekata SALW-a zasnovane na rodno razvrstanim podacima;
- Osmisliti aktivnosti za zadovoljavanje bezbednosnih potreba kako žena tako i muškaraca i baviti se rizicima sa kojima se oni suočavaju.

Ključna pitanja: Šta komisije za malokalibarsko i lako oružje mogu učiniti na rešavanju tih pitanja u okviru svojih mandata? Šta se može učiniti kroz strategije i zakonodavstvo za kontrolu SALW-a, a u skladu sa nalazima iz prethodnog koraka? U kakvoj je vezi rad komisija za malokalibarsko i lako oružje sa identifikovanim obrascima? Navedena pitanja treba koristiti za osmišljavanje predloga za delovanje.

PRIMER 1: **Zahtevi za dozvole za oružje skoro nikada se ne odbijaju zbog nasilja u porodici:**

Šta se može učiniti?

Strateške intervencije

Ciljevi vezani za smanjenje broja ubistava žena vatrenim oružjem u kontekstu nasilja u porodici i u intimnom partnerskom odnosu definisani su u revidiranoj Strategiji.

Aktivnosti:

- Sprovesti analizu ubistava izvršenih u kontekstu nasilja u porodici i od strane intimnih partnera, identifikovati trendove upotrebe vatrenog oružja, mapirati nedostatke u institucionalnom odgovoru na problem;
- Razviti preporuke za promene u politikama i zakonodavstvu;
- Organizovati obuke o sprečavanju nasilja u porodici za policijske službenike zadužene za odobravanje zahteva za dozvole za oružje;
- Osmisliti kampanje podizanja svesti o rizicima zloupotrebe vatrenog oružja u okviru porodičnog konteksta.

Zakonodavne aktivnosti:

- Revidirati proces izdavanja dozvola iz ugla nasilja u porodici;
- Identifikovati predloge za izmene i dopune podzakonskih akata i pravilnika i pooštriti procedure za izdavanje dozvola u kontekstu nasilja u porodici, uključujući saglasnost partnera;
- Razviti i usvojiti procedure za strože provere lica koja podnose zahteve za dozvole;
- Obučiti policijske službenike koji izvode bezbednosne provere o važnim elementima nasilja u porodici;
- Definisati i usvojiti procedure za ograničavanje pristupa vatrenom oružju licima kojima je izdat nalog o zabrani pristupa žrtvama.

PRIMER 2: ***Mladi muškarci čine većinu počinitelaca i žrtava incidenta izvršenih vatrenim oružjem.***

Šta se može učiniti?

Strateške intervencije

- Ciljevi vezani za smanjenje broja mladih muškaraca uključenih u incidente izvršene vatrenim oružjem;
- Izraditi studiju o incidentima izvršenim vatrenim oružjem u kojima učestvuju mladi muškarci i identifikovati konkretne faktore rizika;
- Prikupiti primere programa koji za cilj imaju smanjenje oružanog nasilja među mladim muškarcima;
- Izraditi analizu medijskog predstavljanja vatrenog oružja i uticaja na mlade muškarce;
- Osmisliti i pokrenuti kampanju o rizicima zloupotrebe vatrenog oružja, s fokusom na mlade muškarce;
- Razviti strateški predlog za rešavanje ovog pitanja;
- Pilotirati programe prevencije za mlade muškarce.

Zakonodavne mere:

- Povećati starosnu granicu za dobijanje dozvole za oružje.

ŠTA TREBA UČINITI:

- Pokrenuti diskusiju o identifikovanim rodним obrascima na sastancima komisija za malokalibarsko i lako oružje;
- Osigurati konsultacije sa stručnjacima za pitanja roda, budući da je njihovo učešće od ključne važnosti za identifikovanje problema;
- Konsultovati postojeće analize i izveštaje;
- Definisati aktivnosti i integrisati ih u akcioni plan;
- Obezbediti budžet za realizaciju aktivnosti.

PETI KORAK:

PRATITI NAPREDAK: MONITORING I EVALUACIJA

Cilj politika za kontrolu SALW-a jeste podizanje nivoa opšte bezbednosti građanki i građana kroz planiranje i realizaciju različitih mera za suzbijanje širenja i zloupotrebe SALW-a. Monitoring i evaluacija moraju obezbediti pouzdane dokaze o rešavanju rizika sa kojima se suočavaju žene, muškarci, devojčice i dečaci, kao i dokaz da oni imaju jednake koristi od preduzetih mera. Monitoring plana treba da obuhvati realizaciju svih mera za rešavanje identifikovanih rodnih pitanja.

Postoji više važnih stavki za rodno odgovoran monitoring i evaluaciju:

1. Obezbediti da svi indikatori koji se odnose na pojedinačne osobe budu razvrstani prema polu.

Na primer, umesto:

Broj učesnika na obuci o međunarodnim standardima za malokalibarsko oružje,

Pokazatelj treba da glasi:

Broj učesnika i učesnica na obuci o međunarodnim standardima za malokalibarsko oružje.

Time se omogućava praćenje stepena u kome je ispunjena obaveza osiguravanja uravnoteženog učešća žena i muškaraca. Ukoliko indikatori ukazuju na to da obaveza nije ispunjena, mogu biti preduzete dodatne aktivnosti kao što je ciljani odabir više žena ili istraživanje faktora koji ometaju učešće žena.

Monitoring omogućava uspešniju realizaciju aktivnosti.

2. Obezbediti praćenje realizacije konkretnih rodno specifičnih aktivnosti iz prethodnog koraka.

Na primer, ako planirana aktivnost glasi:

Razviti i usvojiti procedure za strože provere lica koja podnose zahteve za dozvole,

Indikator može biti:

Usvojene procedure za strože provere lica koja podnose zahteve za dozvole, uključujući nasilje u porodici.

Ili

Ako aktivnost glasi:

Sprovesti kampanju o rizicima zloupotrebe vatrenog oružja s fokusom na mlade muškarce,

Indikator može biti:

Sprovedena kampanja o rizicima zloupotrebe vatrenog oružja s fokusom na mlade muškarce.

Kao što je prethodno navedeno, u većini akcionih planova dati su samo pokazatelji izlaznih rezultata. Oni su važni jer obezbeđuju dokaz o realizaciji aktivnosti. Kada je reč o rodno specifičnim aktivnostima, oni pokazuju ispunjenost obaveza.

3. Obezbediti postojanje rodni indikatora i ishoda

Sa stanovišta evaluacije, ključno je utvrditi da li je postignut cilj – povećanje bezbednosti svih građanki i građana, muškaraca, žena, devojčica i dečaka. Merenje je u tom smislu složen zadatak i zahteva niz indikatora koji samim tim moraju biti rodno razvrstani kako bi potvrdili zadovoljavanje potreba kako žena tako i muškaraca, i kako bi iz njih proizašle jasne preporuke za dalje delovanje. I ovde će planiranje evaluacije uz uključivanje stručnjaka za pitanja roda olakšati utvrđivanje navedenih efekata.

PRIMER

Rodno odgovorni indikatori kojima se meri da li je povećan nivo bezbednosti i žena i muškaraca treba da uključe:

Broj žena i muškaraca žrtava incidenata izvršenih vatrenim oružjem,

Broj žena i muškaraca žrtava partnerskog nasilja počinjenog vatrenim oružjem,

Broj incidenata sa vatrenim oružjem koje su počinili mladi muškarci.

Iz nalaza monitoringa i evaluacije moraju proizaći jasne preporuke o načinima povećanja nivoa rodne osetljivosti u aktivnostima kontrole SALW-a. U njima treba da bude istaknuto ono što je urađeno na odgovarajući način ali i ono što je potrebno poboljšati. Konačno, o zaključcima evaluacije treba diskutovati i sa drugim akterima kako bi se obezbedile ulazne informacije za novi strateški ciklus.

ŠTA TREBA UČINITI:

- Uključiti stručnjakinje i stručnjake za pitanja roda u planiranje monitoringa i evaluacije,
- Kreirati rodno razvrstane pokazatelje i utvrditi specifične pokazatelje za praćenje realizacije rodno specifičnih aktivnosti,
- Osigurati da pokazatelji za evaluaciju obuhvataju efekte koje aktivnosti imaju kako na žene tako i na muškarce,
- Predstaviti evaluaciju i diskutovati o nalazima evaluacije sa drugim akterima,
- Na osnovu svega navedenog, započeti novi strateški ciklus!

Literatura

- Abt, Thomas and Winship, Christopher.** 2016. *What Works in Reducing Community Violence: A Meta-Review and Field Study for the Northern Triangle*. Washington, DC: United States Agency for International Development.
<https://www.usaid.gov/sites/default/files/USAID-2016-What-Works-in-Reducing-Community-Violence-Final-Report.pdf>
- Bevan, James and Nicholas Florian.** 2006. 'Few options but the gun: Angry young men'. In *Small Arms Survey 2006: Unfinished Business*. Geneva: Small Arms Survey. <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/A-Yearbook/2006/en/Small-Arms-Survey-2006-Chapter-12-EN.pdf>
- JämStöd.** 2007. *Gender Mainstreaming Manual. A Book of Practical Methods from the Swedish Gender Mainstreaming Support Committee*. Stockholm: Swedish Government Official Reports. http://www.includegender.org/wp-content/uploads/2014/02/gender_mainstreaming_manual.pdf
- SAS (Small Arms Survey).** 2014. *Women and Gun Ownership*. Geneva: Small Arms Survey. http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research_Notes/SAS-Research-Note-45.pdf
- Schroeder, Emily, Vanessa Farr and Albrecht Schnabel.** 2005. *Gender Awareness in Research on Small Arms and Light Weapons*.
- SEESAC.** 2006a. *The Rifle has the Devil Inside – Gun Culture in South Eastern Europe*. Belgrade: SEESAC.
<http://www.seesac.org/f/tmp/files/publication/386.pdf>
- UNDP (United Nations Development Programme).** 2008. *How to Guide. Small Arms and Light Weapons Legislation*. Geneva: Bureau for Crisis Prevention & Recovery, UNDP.
http://www.poa-iss.org/CASAUUpload/Members/Documents/9@SALWGuide_Legislation.pdf
- UNDP.** 2008a. *How to Guide. The Establishment and Functioning of National Small Arms and Light Weapons Commissions*. Geneva: Bureau for Crisis Prevention & Recovery, UNDP.
<http://www.poa-iss.org/CASAUUpload/Members/Documents/9@UNDP%20SALW%20Commissions.pdf>

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

623.44:34:[305-055.2(4-12)(036)

БОЖАНИЋ, Драган

Praktični vodič za integrisanje rodne perspektive u zakonodavni i strateški okvir kontrole malokalibarskog i lakog oružja (SALW) / [Dragan Božanić]. - Beograd : Program Ujedinjenih nacija za razvoj, 2016 (Beograd : Grafolik). - 26 str. : graf. prikazi ; 30 cm

Tiraž 100. - Bibliografija.

ISBN 978-86-7728-245-5

а) Ватрено оружје - Законодавство - Родна перспектива - Југоисточна Европа - Водичи

COBISS.SR-ID 310157575

